

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk

Dili ve Edebiyatı Bölümü

ahmet.akcatas@usak.edu.tr

Doktora Öğr. Çiçek VAROL

Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

vrl.cck.02@gmail.com

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE İSİMDEN
İSİM YAPAN EKLERİN MORFO-
SEMANTİK İŞLEVLERİ

THE MORPHO-SEMANTIC FUNCTIONS
OF THE SUFFIXES IN TURKISH MAKING
NOUNS FROM NOUNS

Geliş / Submitted / Отправлено: 09.02.2021

Kabul / Accepted / Принимать: 16.03.2021

Yayın / Published / Опубликованный: 25.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Information

Research Article

Информация о Статье

Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Akçataş, A. ve Varol, Ç. (2021). Türkiye Türkçesinde İsimden İsim Yapan Eklerin Morfo-Semantik İşlevleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (26), 410-427.

Akçataş, A. ve Varol, Ç. (2021). The Morpho-Semantic Functions of The Suffixes in Turkish Making Nouns From Nouns. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (26), 410-427.

10.29228/kesit.49311

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.

This article was checked by Intihal.net.

Эта статья была проверена Intihal.net

intihal.net

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE İSİMDEN İSİM YAPAN EKLERİN MORFO-SEMANTİK İŞLEVLERİ¹

THE MORPHO-SEMANTIC FUNCTIONS OF THE SUFFIXES IN TURKISH MAKING NOUNS FROM NOUNS

Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

Doktora Öğr. Çiçek VAROL

Öz: Türkiye Türkçesinde sözcük türetme, dil yapısı itibariyle sonekler ile yapılmaktadır. Soneklerin bazıları yapım ekleri grubuna dâhil edilmektedir. Yapım ekleri, isim veya fiil kök ve gövdelerinden yeni isim veya fiil gövdeleri oluşturan eklerdir. Bu çalışmada isimden isim yapan ekler üzerine durulmuştur. İsimden isim yapan ekler, isim kök veya gövdelerinden yeni bir isim yapmak için kullanılan eklerdir. Bu türetme ile oluşturulan kelimelerde, yeni bir anlam da ortaya çıkmaktadır. Gramer çalışmalarında eklerin sadece işlevleri üzerine durulmakta, kelimeye verdiği anlam göz ardı edilmektedir. İşlev ve anlam arasında bir ilişki vardır ancak eklerin verdiği anlam farklı farklıdır. Dolayısıyla bu çalışmada eklerin işlevinden ziyade morfo-semantik türetim yoluyla kelimelere verdiği farklı farklı anlam ortaya konulmaya çalışılmıştır. Morfo-semantik için kaynaklarda bir tanım mevcut değildir. Eğer bir tanım yapılacak olursa anlambilimin bir alt kolu olarak eklerin, eklendikleri kelimelere kazandırdığı anlamları incelemektedir. Bu çalışmada bazı eklerin, eklendikleri kök veya gövde ile bağlantılı; bazı eklerin, kök veya gövdenin anlamından farklı bir anlam oluşturduğu, bazı eklerin ise, tek başına anlamı olmayan kelimelerden anlamlı yeni bir kelime türettiği tespit edilmiştir. Morfo-semantik türetimin yeni kavram ve sözcük dağarcığına nasıl katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Bu çalışmada, incelediğimiz eserlerde tespit edilen isimden isim yapan eklerin, morfolojik ve semantik işlevleri ele alındı. İsimden isim yapan ekler belirlendi ve morfo-semantik türetim hakkında bilgi verildikten sonra eserler üzerinden inceleme yapıldı.

Anahtar Kelimeler: İsim, Morfo-Semantik, Yapım Eki, Anlam

Abstract: Suffixes are the main elements of word derivation in Turkish when the language structure is considered. Some of the suffixes are included in the group of

¹ This study is based from the doctoral thesis of the second author. No conflicts of interest were reported for this article. Corresponding Author: Çiçek VAROL / Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Sorumlu Yazar: Çiçek VAROL

derivational affixes that form new noun or verb stems from the noun or verb roots and stems. This study focuses on the suffixes making nouns from nouns. Suffixes making nouns from nouns are the ones that are used to make a new noun from noun roots or stems. A new meaning also emerges in the words created by derivation. In grammar studies, only the functions of the suffixes are emphasized while the meaning that they give to the word is ignored. There is a relationship between function and meaning, but the meanings given by the suffixes are diverse. Therefore, rather than the function of suffixes, this study tries to reveal how suffixes give different meanings to words in terms of morpho-semantic derivation. There is no definition for morpho-semantics in the sources. However, it can be considered as a sub-branch of semantics which examines the meanings that suffixes give to the words they are added. In this study, it has been determined that some suffixes are connected with the root or stem to which they are added; some suffixes create a meaning different from the meaning of the root or stem, and some suffixes derive a meaningful new word from words that do not have a meaning alone. How morpho-semantic derivation contributes to new concepts and vocabulary has been shown as well. In this study, the morphological and semantic functions of the suffixes making nouns from nouns identified in the works we examined have been discussed. The suffixes making a noun from noun have been determined, and after giving information about the morpho-semantic derivation, the works were examined.

Key Words: Noun, Morpho-Semantic, Constructive Suffixes, Meaning

GİRİŞ

Son ek, TDK Güncel Türkçe Sözlük'ünde "kelime kök veya gövdenin sonuna gelen ek" olarak tanımlanmaktadır. Türkçenin ekleri, kökleri gibi, genellikle, tek hecelidir. Ekler, belli bir sıraya göre, ancak kökten sonra getirilebilir. Bu bakımdan, Türkçede her ek, sonektir. Bazı dillerde birkaç sözcükle, hatta uzunca bir tümce ile anlatılan kavramlar, Türkçede bir tek köke getirilen ve arka arkaya sıralanan eklerle sağlanır. (Hatipoğlu, 1981:7) Türkçede eklerin çoğu kavram ayrıntılarını belirlemek veya yeni sözcük oluşturmak kullanılan yapım ekleridir. Yeni sözcük için oluşturmak için kullanılan bazı yöntemler vardır.

Kelime türetme bir üretkenliktir. Eklerle kelime türetme, anlam etkilenmesi, birleştirme-naht, cümle tipinde sözcük türetme, çeviri yoluyla aktarma, çok parçalı "birkaç dilden kelime ve ek alarak oluşan" sözcükler, çözümleyici yolla fiil türetme "ol- yardımcı fiiliyle oluşan dolaylamalı filler" (Zeynalov 1993: 253), derleme, eksiltme, genelleşme, hece kesbirleme yoluyla kelime türetme, (duplucation), örnekseme (analogy), öykünme ~ geri oluşum (backformation), kalp "hecelerin yerini değiştirerek kelime türetme" vb. türetme yollarıdır. (Hazar, 2015:1651)

Türkçede yeni sözcük oluşturmak için genellikle eklerle türetimden yararlanılır. "Türetim ardılları genellikle, sözlüksel öncüllerden yeni anlamlı birimler üreten ardıllardır. Türkçede bağımlı ya da özgür öncüllerle eklenebilen ardıllar değişiktir. Eylem dışındaki birimlerin tümünü "ad" terimiyle karşılırsak türetim ardıllarının ad ya da eylemler türettiği söyleyebiliriz." (Günay, Yıldız ve U. Yıldız, 2014:31) Bu türetim sonucunda kelime yeni bir anlam da kazan-

maktadır.

Dildeki birimleri anlam bakımından ele alıp inceleyen dilbilgisi dalına anlam bilim denir. (Vural ve Böler, 2012:41) “Anlambilim (semantik, semantique, semantics); dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremli ve artsüremli açılardan inceleyen bilim dalıdır” (Vardar, 2001:21).

Anlambilimin alt kolu olarak değerlendirilen morfo-semantik ise eklerin kelimeye kazandırdığı anlamı incelemektedir. Bu çalışmada da eklerle yapılan morfo-semantik türetim üzerine durulmuştur. Morfo-semantik türetimin yeni kavram ve sözcük dağarcığına nasıl katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Çalışmamızın konusu itibarıyla isimden isim yapan ekler üzerinde durulmuştur.

İsimden isim yapma eklerini, Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”(2004) adlı çalışmasında şu şekilde sıralamaktadır:

“-llk, -Cl, -ll, -sIz, -ki, -clK, -cAk, -clğAz, -cAğIz, -CA, -Daş, -ncI, -Ar, -z, -sI, -msI -mtırak, -rAk, -lAyIn, -cllAyIn, -An, -kek, -kan, -ç, -ka, -ge, -cll, -dlrIk, -mAn, -Aç, -şIn, -Ak, -k, -t, -tI, -gIl, -sA”

Zeynep Korkmaz da, “Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi”(2009) adlı çalışmasında bunlara; “-A, -AdAk, -AğI, -Ar/Şar, -Ay, -Az, -dAk, -dAki, -DAm, -Ik, -ll/-Ul, -In/-Un, -Ir/-Ur, -la, -lAk, -lAmA, -lAr, -lAz, -sAk, -sAl, -sIk, -sIzIn, -sIzllk, -(I)z” eklerini de eklemektedir.

Çalışmada incelenen eserlerde, yukarıda sıralanan eklerden tespit edilenler morfo-semantik işlev açısından incelenmeye çalışıldı. İncelemeye geçilmeden önce morfo-semantik ile ilgili bilgi verildi.

Morfo-Semantik Tanım Çalışmaları

Morfo-semantik ile ilgili kaynaklarda mevcut bir tanım bulunmamaktadır. Ancak morfo-semantik hakkında kabul edilebilecek tanımlar ve açıklamalar kaynaklardan derlenip değerlendirildi. Kısaca tanım yapılacak olursa eğer, morfo-semantik, eklerin eklendikleri kelimelere kazandırdığı anlam açısından inceleyen anlambilim dalıdır.

Doğan Aksan (2017: 124-125), eklerin kazandırdığı anlam ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır: Türkçe geniş türetme olanaklarına sahip bir dildir. Bir yandan bütün zaman, kip çekimlerinin, ad durumlarının, türetmelerin, çoğul yapmanın yalnızca bir ek türüyle (sonek) gerçekleşmesi, bunların art arda getirilmesi, bir yandan da birden fazla bağımsız biçimbirimlerinin birleştirilerek birleşik sözcüklere dönüştürülebilmesi çok değişik kavramların oluşturulabilmesine olanak verir. Daha sonra isimden isim yapan ekler üzerinden örnekler verir ve -Cİ biçimbirimi *fizikçi*, *nakliyeci* gibi ögelerde meslek gösterirken mesleği yerine getirmekte özelliği olan kişiler için *gözcü*, *öncü* gibi sözcüklere başvurulduğunu, bunların yanı sıra bir huyu, bir tutumu, davranışı ağır basan kişileri nitelerken *inatçı*, *kinici* gibi türetmelerden yararlandığından bahseder. Ayrıca bir kimseye, bir kurama bağlı olanlar için veya araç-gereç ve madde adı gibi türevlerde ise aynı biçimbirim değişik işlevler üstlendiğini de eklemektedir.

P. Guiraud, “Anlambilim”(1999) adlı çalışmasında anlamsal yaratım olarak türetme ya da birleştirme yoluyla var olan biçimlerden yeni sözcükler üretildiğinden bahseder. Ona göre,

biçimbilimsel yeni yorumlar ve anlam değişimleri dilin yeni sözcük yaratma olanaklarıdır. Bu görüşü desteklemek için G. Stern'in "Meaning and Changes of Meaning" adlı çalışmasında verdiği sınıflandırmayı öne sürer. Bu sınıflandırmada neden ve işlev açısından anlam değişimleri tanımlanır. Türetimsel olarak anlam değişimleri birleşimsel örneksleme ve amaçlı adlandırma olarak ele alınır. Yani bir sözcük biçimbirimlerle ya örneksleme kavramı adı altında ya da adlandırma kavramı adı altında incelenir. Sözcüğün kök ile bağlantısı varsa örneksleme, yeni bir terim yaratılmışsa amaçlı adlandırma adı verilir.

F. Saussure, "Genel Dilbilim Dersleri"(2001) adlı çalışmada sözcük yapımı konusunda sık sık oluşturma ve yapı terimleri kullanılır ancak bunların anlam değişmesi konusunda farklı adlarla anıldığından söz eder. O da Guiraud gibi örneksleme terimini kullanır. Örnekslemeli bir biçimi belli bir kural uyarınca bir ya da birçok başka biçime göre oluşturulmuş bir biçim olarak tanımlar. Geleneksel biçimin yanında yeni bir biçim ortaya çıkar. Bu tanımlara örnekler vererek devam eder. Örneğin, Almancada somut anlamlı her addan *-chen* son ekiyle küçültme anlamlı bir sözcük (elefantchen- küçük fil) türetilebilir. Örnekslemeye bir diğer örneği de Fransızcadan verir. *Pension* "yatılı okul", bu kelimedenden türeyen *pensionnaire* "yatılı öğrenci" gibi.

Türetim büyük ölçüde anlamsal kategoriyi ifade etmektedir. Booij, Bybee 1985'ten hareketle anlamsal ilgililiği birinci sözcüğün anlamıyla yakından ilgili olması şeklinde verir. Fakat böyle anlamsal bir ilgililik çekim kategorilerinde görülmez. Anlamsal ilgiden dolayı türetim ekleri kelime köküne daha yakındır. Ayrıca eklerin kalıplaşarak yeni anlamlar oluşturması onların sözcüklerde birer madde başı olmalarını gerekli kılmıştır (Erdem, 2009: 95). En küçük dilsel göstergeler anlambirim olarak ele alınır. Anlambirimler de sözlükbirim ve biçimbirime ayrılır. Bir ve aynı olgu (yani sözcüklerin biçim değiştirerek değişik anlamlar aktarması) hem sözcük yapısının (yani biçimbilimin) hem de tümce yapısının (yani sözdizimin) alanına girer. Bu iki alanın kesişme noktası biçimbilimsel sözdizimdir. (Huber, 2008: 195)

Nadir Engin Uzun(2006) da, biçimbilimin türetimsel ve çekimsel olarak ikiye ayrıldığını, türetimin, mevcut sözcüklerden başka sözcükler yaratma işi ve bu işin hangi yollarla yapıldığı, bu yollarla türetilmiş sözcüklerin dildeki konumları, bu konumlardaki değişimler vb. türetimsel biçimbilim alanının konuları arasında olduğunu ifade eder. Sözcük türetme işinde belirleyici olan, elbette dillerin tipolojisidir. Bir dil tipik olarak ekler kullanan bir dillerden ise, türetiminde bu dilde eklerle yapılması beklenir. Türkçe de bu dillerden biridir.

Türetme genellikle sözcük anlamında veya belirli bir kelimenin sözcük kategorisinde bir değişikliğe neden olur, çekim yapmaz ve çekim morfolojisinin uygulaması ya da uygulanmaması genellikle sözdizimsel bağlama dayanır, örneğin, isim tekil mi çoğul mu? Ancak türevsel morfoloji bunu yapmaz. Türetim, konuşmacının zihinsel sözlüğünde depolanabilecek veya depolanmayabilecek karmaşık sözlükler oluşturur. Bu karmaşık sözcükler, "köpek" gibi basit işaretlerin aksine morfolojik içyapıya sahiptir. Onlar daha karmaşık sözcüklere sebep olmak değil, daha fazla türetim yapmaya hizmet ederler. Türetilmiş sözcükler, zihinsel sözlükte saklanmalıdır. Türev ekleri, çekim eklerine göre kök ve gövdeye daha yakın olma eğilimindedir (Aronoff ve Fudeman, 2011).

"Dilbilimde, morfolojik türetme, ör. mutluluk ve mutlu kelimesinin kökünden mutsuzluk veya belirlemekten belirti gibi mevcut bir kelimenin temelinde olan kelimedenden yeni bir kelime

oluşturma sürecidir. Türetme kalıpları, üretken olarak adlandırılma dereceleri bakımından farklılık gösterir. Üretken bir düzen veya ek, genellikle yeni formlar üretmek için kullanılan biçimdir. Örneğin, olumsuzluk ön eki -un İngilizce’de alternatif -in’den daha üretkendir; ikisi de yerleşik kelimelerle gerçekleşir. Aynı şey son eklerle de meydana gelir. Örneğin, Thatcherite ve Thatcherist gibi iki kelimeyi karşılaştırıldığında analizleri hem son ek -ite ve -ist’in üretkenliğini hem de uygun isimlere eklendiğini gösterir. Ayrıca, her ikisi de türetilmiş sıfat yapar ve aynı anlamı verirler. Türev morfemleri, anlamını veya işlevini değiştirmek için bir sözcüğe eklenmiş olan eklerdir. Yeni ve farklı bir sözlük yapmak için kullanılırlar.”²

Yeni kavramların oluşmasını sağlayan biçimbirimlere türetimsel biçimbirim denir. Türetimsel biçimbirimler yanına geldiği sözcüğün türünü değiştirebilir. Yani, adken sıfat, eylemken ad yapabilir. Türkçede sonek kullanımı ile yeni sözcükler türetilir (Sebzecioğlu, 2017). Türetimsel son ekler farklı türlerdeki fiil tabanına ve kategorilere yani geçişli ve geçişsiz, istatistiksel veya aktif fiiller ve çoğunlukla anlam ve kök fiilin türüne bağlı olarak çeşitli anlamları ifade eden sözcükler türetir. Türetilmiş isimler, taban fiilin çeşitli anlamsal rollerine atıfta bulunabilir (Sever, 2010).

İsimden İsim Yapan Eklerin Morfo-Semantik İncelemesi

İsimden isim yapan ekler, isim kök ve gövdelerine isim türeten eklerdir. İsim kök ve gövdeleri ya doğrudan doğruya isim kökenli ya da fiilden isim yapma ekleriyle oluşturulmuş isim gövdeleridir (Korkmaz, 2000; Banguoğlu, 2011; Ergin, 2004). Bu eklerden bazıları çok işlek olmasına rağmen bazıları ise kullanımdan düşmüştür. Çalışmamızda tespit edebildiğimiz ekler üzerinden inceleme yapılmaya çalışıldı.

Eklerin işlevleri ile anlamları arasında bir ilişki vardır. Örneğin, -lık eki meslek yaparken hem işlevini hem de yüklediği anlamı göstermiştir. Ancak eklerin anlam yükü farklı farklıdır ve işlev nispeten anlama göre daha sınırlıdır. İşlev³ tek bir özelliği gösterirken, anlam kelimenin gerçek anlamı olabileceği gibi, cümle içerisinde kazandığı yan anlamları da olabilir. Ekin işlevinin verdiği özellikler dışında anlamlar da kazanabilir. Aşağıda incelenen eserlerden yararlanılan cümlelerde eklerin nasıl bir anlam verdikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

-cılık eki:

“Ah! Anneciğim! Anneciğim!” (VYS:11)

-cılık eki anne kelimesine hem sevgi hem şefkat anlamı vermiştir. Anne kelimesi evladı olan kadın anlamında iken -cılık eki ve iyelik eki ile birlikte bir kişinin sevgi duyduğu kişi anlamına getirilmiştir. Sadece iyelik eki alsaydı sahiplik anlamı ön planda olurdu fakat -cılık eki kullanımıyla birlikte sevgi duygusu da verilmiştir. Aldığı iyelik ekiyle beraber sevgi anlamı daha belirgin olarak görülmektedir. Cümlenin devamında “...benim gönlüm öyle büyük hislere nasıl dayansın?” gibi ifadelerle aslında -cılık ekiyle sevgi ve şefkat anlamının yanında hayıflanma ve sitem anlamı da verilmek istenmiştir.

² URL-1: https://www.academia.edu/30734064/MAKALAH_MORPHOLOGY.pdf

³ Eklerin işlevi konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: Ergin, M. (2004). Türk Dil Bilgisi, Korkmaz, Z. (2004). Türkiye Türkçesi Grameri; Banguoğlu, T. (2011). Türkçenin Grameri. Vb.

“Sütanneciğim! Benim merhametli sütanneciğim!” (VYS: 30)

Buradaki -cık eki de yine sevgi anlamı vermek için kullanılmıştır. Kelime tek kullanıldığında sevgi anlamı daha belirgindir ancak cümlelerin devamına bakıldığı zaman “Ben sana böyle acı sözler söyler miydin?” sevgi anlamıyla birlikte acıma, pişmanlık ve yapılan şeyden üzüntü duyma anlamı da verilmiştir.

“Ufak bir gölcük meydana getiren...” (KY:9)

-cık eki gölcük kelimesine küçültme anlamı vermiştir. Tam göl olamayan, gölden küçük, göl gibi anlamına gelmektedir. Cümle içerisinde göle benzeyen küçük bir çukurluğun oluştuğu ifade edilir.

“Beş dakikacık uyuyabilseydim...” (VYS: 12)

Dakika; altmış saniyelik bir zaman dilimi anlamında iken -cık eki olarak dakikadan daha az bir anlamı ifade etmektedir. Cümle içerisinde beş dakika kadar az bir süre uyumanın yeterli olduğu anlamı verilmektedir.

“Uyusun fıkarcıklar gayri.” (KY:10)

Fukara; garip ve fakir anlamını taşıırken yine kelimeye gelen -cık ekiyle acıma ve üzüntü anlamı daha belirgin olarak gösterilmiştir.

“...Erzurumizadelerin biricik kızı Dilşeker...” (AN: 1)

Bu örnekte de, -cık eki, bir kelimesini pekiştirmek amacıyla eklenmiştir. Eşi benzeri olmayan, çok sevilen anlamlarını ifade etmektedir.

“Şuracıkta, yanbaşımda oturmuş söylenmeye devam ediyordu.” (AN: 243)

Bu ek yine küçültme anlamı ile karşımıza çıkmaktadır. Fazla yer kaplamayan, küçük bir yer anlamında kullanılmaktadır.

-Ar, -şAr:

“Düşman her gün kırkar-ellişer bin kişi ile hücum ediyordu.” (VYS:68)

Kırk ve elli kelimesine gelen -Ar ve -şAr ekleri hem üleştirme hem de topluluk anlamı katmıştır. Parçalara ayrılan tahmini bir topluluk anlamı ifade edilir.

-CA eki:

“...gökyüzünden aşıkça bakışlar gibi yolladıkları...” (SER: 37)

-CA eki aşık kelimesine aşık gibi, aşığa benzeyen anlamları yüklemiştir. Aşıkça bakışlar, aşık gibi sevgi dolu, tutkulu ve güzel bakışlar olarak ifade edilmiştir.

“...biraz acemice ve korkak, atım üzerinde sallanıyor...” (KY: 8)

Bu örnekte de -CA eki acemi kelimesine henüz ustalıkla yapılamayan, beceriksizce yapılan bir iş anlamları vermektedir. Sallanma hareketinin nasıl ve ne şekilde yapıldığı anlamlarını barındırmaktadır.

“İyice düşündükten sonra” (VYS:13)

-CA eki iyice kelimesine derinlemesine, ayrıntılı ve çok anlamları vermiştir.

“Kızıyla biraz oturup da dışarı çıktığı zaman **aillece** arabalarla gezmeye çıktılar.” (SER:55)

Aillece kelimesinde –CA eki aile kelimesine birliktelik, beraberlik anlamları vermiştir. Aile bireylerinin tek tek isimleri açıklanmak yerine –CA eki eklenerek hepsinin beraber olduğu ifade edilmiştir.

“Kaymakam Selahattin Bey, **evvelce** de söylediğimiz gibi...” (KY:44)

Evvel kelimesi önce, eski zaman anlamları taşırken –CA eki alarak eski zaman bilinen bir zaman anlamına getirilmiştir. Daha önceden yaşanan bir zaman tekrar hatırlatılmıştır.

“...bütün ayrıntıları **binlerce** kez anlatılsa bile...” (BİS: 24)

Burada da –CA eki –IAr çokluk eki ile birlikte sayı ifadesine pekiştirme anlamı katmıştır. Binlerce kelimesine cümle içerisinde söylenmek istenen sözün anlamı ve vurgusu yüklenmektedir. Ayrıca abartma anlamı da verilmiştir.

“**Kısacası**, komşum Romain Gary’dan hiç sıkılmıyordum.” (BİS: 24)

Kısaca kelimesi oldukça kısa, özetle, söylenmek istenen sözün özü anlamlarını barındırmaktadır. –sı iyelik eki ile birlikte ifade pekiştirilmek istenmiştir. Cümle başında kullanılarak anlatılmak istenen uzun cümleler özet olarak verileceği bildirilmiştir.

“...**bunca** müze, konser ve sinema salonunun nasıl sığıldığına da şaşırıyordum.” (BİS: 25)

-CA eki bu kelimesine çokluk anlamı katmıştır. Epey ya da çok müze, konser ve sinema salonu olduğu ifade edilmiştir.

“...yoksa Mısır’da şimdi konuşulan **Arapçadan** mı?...” (SER: 41)

Arap, bir millet ismi anlamına gelirken aldığı –CA ekiyle Arapça kelimesi türetilmiş ve o millete ait konuşulan dil anlamına getirilmiştir.

“Dilşeker, donup kalmış, **yalnızca** olup bitenleri izliyordu.” (AN: 13)

Yalnızca kelimesi, belli durumun dışına çıkmadan, sadece tek bir şeyi yapma anlamı taşımaktadır.

“Kız **gizlice** yoksul dervişi çağırıp,” (AN: 117)

-CA eki, gizli kelimesine, kelimenin ifade ettiği anlamda gizli bir şekilde, kimse duymadan anlamları vermektedir.

“...sıçrama yapamayan, **hevesçe** kırgın görünen toplumlar...” (FÖ: 10)

-CA eki, heves kelimesine “olarak” anlamı vermektedir.

-CAğIz eki:

“Kızım, **kızcağızım!** Hay ayaklarım kırılıyadı, hay ağzım kuruyaydı!” (VYS: 31)

-CAğIz eki kız kelimesine sevgi anlamı vermiştir. Sevgi anlamının yanında ifadenin devamına bakıldığı zaman pişmanlık anlamı da taşımaktadır. Kırgın ifadeyi biraz daha yumuşak bir üslupla söylemek amacıyla kızcağızım ifadesine yer verilmiştir.

“Çünkü zavallı **kadıncağız** mukabele etmek...” (KY:15)

-CAğIz eki kadın kelimesine zavallılık ve acıma anlamları yüklemiştir.

“Ben başlarını yastığa getirdim, **yorgancağızı** üstlerine çektim.” (KY:10)

Yorgan kelimesine küçültme, küçük bir şey anlamı vermek için –CAğIz eki kullanılmıştır.

-CAk eki:

“... ne kadar yanıldığımı **çabucak** kavradım.” (BİS: 23)

-CAk eki çabuk kelimesine çabuktan biraz daha hızlı anlamı vererek ifadeyi pekiştirmiştir.

“...Aydın’ın Nazilli kazasına yakın **Kuyucak** köyünü eşkıyalar bastılar...” (KY:7)

Kuyu kelimesi, “içerisinden su çıkarılan derin çukur” anlamı taşıırken –CAk eki olarak bir köy ismi niteliği taşımaktadır.

-CI/-CU eki:

“**Çalgıcılar** halay havası çalınca...” (KY: 88)

Çalgı, müzik aleti anlamı taşıırken –CI eki olarak müzik aleti çalan kimse veya onu meslek haline getiren kimse anlamına dönüşmüştür.

“Kapısının önüne de iki **nöbetçi** bırak.” (VYS: 64)

Bu örnekte de –CI eki, nöbet kelimesini, nöbet işini görev olarak almış, nöbetle ilgili işi yapan kimse anlamına getirdiği görülmektedir.

“Yeşil gözlü, çok alımlı, **inatçı**, gururlu, güçlü bir kadın.” (BİS: 44)

-CI eki eklendiği kelimeye, kelimeyle ilgili olarak bir alışkanlık veya özellik anlamı katmaktadır. Bu cümlede kadının özelliklerini gösterirken inat kelimesine –CI eki getirilerek tanımlanmıştır. –CI eki ile kadının inat özelliğini artık alışkanlık haline getirdiğini görmektedir.

“Aldatıcı umutlar, **yalancı** şafaklar gördük.” (FÖ: 12)

Yalancı kelimesi tek başına kullanılsaydı eğer yalan söyleyen kişi anlamına gelebilirdi. Ancak cümle içerisinde gündüz vaktinin olduğu ama istenilen durumun gerçekleşmediği, o günden beklenenin yapılmadığı anlamı ifade edilir.

-Dan eki:

“Fakat bu kadının gözyaşları o kadar hakiki, o kadar **içten** gelmeydi ki...” (KY: 61)

Aslında ayrılma hal eki olan –Dan bu örnekte bir yapım eki görevi görmüştür. İç kelimesine de samimi davranma, kalpten, candan anlamları vermiştir.

“... konuştuğun adamı **taştan** yapılmış zannedersin.” (VYS: 59)

-Dan eki, eklendiği kelimeye o malzeme ile yapılmış, kök ile ilgili anlamları vermektedir. Taştan kelimesi, tek başına kullanıldığında taştan yapılmış bir nesne anlamı taşıırken cümle içerisinde mecaz anlamında kullanılarak soğuk, donuk, duygularını belli edemeyen anlamları

rında kullanılmıştır.

“Tiryandafila acaba yalancıktan din değiştirmiş bir âşık ister miydi?” (AN: 89)

Yalan kelimesine, -clk ekini getirilerek yalan daha sempatik hale getirilmekte, tam olarak yalan gibi olmayan bir anlam verilmektedir. -clk ekinden sonra getirilen –Dan eki, gerçekmiş gibi yapılarak, oyun olsun diye, yalandan anlamları kazandırmaktadır.

“...bin pişman olarak ardından ağladığı karısı Melike İris’e benziyordu.” (AN:73)

Bu örnekte de –Dan eki, ardı sıra, hemen arkasından, cümle içerisinde onun için ağlamak anlamı vermektedir.

-dAki (< -dA+ki):

“Elindeki şefkat sıcaklığı olduğu gibi tenime yayıldı.” (BİS: 27)

-dAki eki, eklendiği kelimedeki anlamı değiştirmese de, kök anlamına aitlik ve ilgi vermektedir.

“...yürünen yoldaki tıkanıklıkları giderip ileri atılma anı gelip çatmış olabilir.” (FÖ: 10)

Bu ek, yol kelimesine eklenerek üzerinde bulundurma anlamı vermektedir. Yolun üzerinde, yol boyu yaşanan engeller ifade edilmektedir.

-DAş eki:

“Meslektaşları arasında biraz tuhaf bir şöhreti olan bu adam...” (KY:97)

-DAş eki, meslek kelimesine ortaklık, beraberlik anlamı vermektedir. Aynı işi yapan, aynı meslekte olan kişiler anlamı taşımaktadır.

“... oy çokluğuyla saptanan her anlamda seçkin seksen sekiz dünya vatandaşının Birleşmiş Milletler’in...” (BİS: 29)

Bu örnekte de –Daş eki, vatandaş kelimesine mensubiyet, bağlılık anlamı vermiştir. Bir toprak parçası üzerinde yaşayan, aynı millete bağlı olan kişiler ifade edilmiştir.

“... her zamanki cana yakınlığıyla bağdaş kurup oturmasını bekleyen Dilşeker...” (AN:2)

Burada –Daş eki, bağ kelimesine gelerek, sağ ayağı sol ayağın üzerine koyarak ve ayakları birbirine birleştirip oturma biçimi anlamı vermektedir.

-gil, -giller eki:

“Bana Şakir Beygillerin bugünlerde biraz işkilli olduklarını çıtlattı.” (KY:58)

-gil eki, Bey kelimesine kişilerin mensup olduğu aile, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan anlamı ifade etmektedir. Cümle içerisinde Şakir Beyin ailesinde bulunan kişiler tek tek sıralanmak yerine –gil eki ile bütün aile mensupları gösterilmektedir.

-Ik/ -Uk eki:

“Bakımlı, atletik bedeni, kendine gösterdiği özen ve saygının şanlı bir abidesi gibi...” (BİS: 12)

-Ik eki, atletik kelimesine atlet ile ilgili özelliği üzerinde bulundurma anlamı vermektedir.

Atlet; çevik, hareketli, yapılı ve gelişmiş bir vücuda sahip bir sporcu olarak tanımlanınca –Ik eki ile birlikte atletik kelimesinde bu anlamlar ifade edilmektedir.

“... uluslararası enstitüde Birleşmiş Milletler ‘in **sembolik** olarak bulundurduğu pilot program komitesinin başkanıydı.” (BİS: 12)

Sembolik tek başına kullanıldığında yine yukarıdaki örnekte olduğu gibi kökle ilgili üzerinde anlamı yüklenmiştir ancak cümle içerisinde sembolik kelimesinin anlamına bakıldığı zaman temsilci, somut bir örnek anlamları ifade edilmektedir.

“...şaşkınlıklarını, yüzlerine **vıcık vıcık** sürülmüş bir krem gibi dağıtmadan bırakıyorlardı.” (BİS: 22)

Vıcık vıcık ikilemesine –Ik eki eklenerek küçültme anlamı verilmiştir.

“...esirciler işlerin bozulmasının acısını onlara verdikleri **azıktan** ve gösterdikleri muameleden çıkarmaya başlamışlar...” (AN: 10)

–Ik eki, az kelimesine yiyecek anlamı vermektedir. Azık kelimesi, yolculukta veya bir yere giderken hazırlanan yiyecek ve içecek şeyler anlamına gelmektedir.

“Sadece **biyolojik** benzerlik ve özdeşlik, kan kardeşliği gerçek kardeşliği sağlayamamaktadır.” (FÖ: 8)

Biyolojik kelimesi, bu ekle birlikte, fiziksel, yapısal olarak anlamı kazanmaktadır. Dıştan görünüm veya akrabalık bağı olarak benzerlik ifade edilmektedir.

-II/ -UI:

“Simsiyah uzun saçları **pırıl pırıl** yanan, uzun kirpikli...” (BİS: 36)

–II eki, burada ses yansımaları ve tek başına bir anlam ifade etmeyen köke eklenerek yeni bir kelime türetip parlayan, ışıldayan ve temiz anlamlarını ifade etmektedir.

-(I)I, -(U)I:

“... **yabanıl** düşünceleri ve boş inançları, insanlığın esenliği adına tek başına yok etmek istiyordu.” (SER: 78)

–(I)I eki, kök ile ilgili benzerlik, gibi anlamlarını ifade etmektedir. Yaban kelimesine, yabana benzer, yaban gibi, yabani, ilkel anlamları yüklemiştir.

“Öyle ya oğluna “gül” anlamında Tiryandafil diye ad koyan bir rahip, kızına da bunun **dişil** biçimi olan Tiryandafila adını koymuş olmalıydı.” (AN: 79)

Bu ek, diş kelimesine eklenerek, kadın ile ilgili, kadına ait özellik, kadınsı anlamları katmaktadır.

-IAyIn:

“**Sabahleyin** geldiği zaman oraya, duvarın kenarına bırakmış olduğu defterleri alarak hükümete gitti.” (KY: 197)

Bu ek, köke yeni bir anlam yüklememiştir. Zaman bildiren ifadelerle kalıplaşarak yine kökün bulunduğu zaman dilimi ifade etmektedir. –IAyIn ekine denk gelmektedir.

-II/ -IU:

“*Merhametli Cevherciğim! Ah niçin kendini bu hale koydun?*” (SER: 107)

Bu ek, eklendiği köke, kök ile ilgili özelliklere sahip olma, üzerinde bulundurma anlamları vermiştir. Merhamet duygusuna sahip, iyi niyetli, vicdanlı kimseyi ifade etmektedir.

“*Albayım, o Manastırlı bir kızdır.*” (VYS:95)

“*...hain bir Çinlinin bana nanik yaptığı duygusu uyandı içimde.*” (BİS: 12)

-II eki, bir millete, kavme, hanedana, ülkeye, şehre veya bir kuruluşa vb. ait olma, mensup olma anlamı vermektedir.

“*... esmer çehresinde bir memnuniyetsizlik ifadesi belirir, yüzü belli belirsiz buruşurdu.*” (SER: 6)

-II eki, bu örnekte zıt anlamı veren -sIz eki ile birlikte ikileme oluşturmuştur. Kesin olan bir şeye ikileme yoluyla yarı belli yarı belirsiz anlamı verilmiştir.

“*...Bezirgan Abdi Ağa'nın biricik kızı iken bir kan davası adına konağın kanlı katil hasımları tarafından...*” (AN: 10)

Kan kelimesi, -II ekini alarak, kan davasında taraf olan kimse anlamını bildirmektedir. Cümle içerisinde kanlı kelimesi katil ile birlikte bir tamlama oluşturduğu göz önüne alınınca çok kimse öldürmüş, vahşice katletmiş kimse anlamı taşımaktadır.

“*Devrin yazılı kaynaklarına göre onun lakırdı etmesiyle şiir söylemesi müsavî idi.*” (AN: 101)

-II eki, yazı kelimesine eklenerek yazılmış olan, tarihi veya eski belge, cümle içerisinde bir döneme ait olan belge anlamını ifade etmektedir.

“*İnsanlar birbirine muhtaç ve bağıdırlar.*” (FÖ:7)

Bağlı kelimesi, -II eki ile birlikte, birbirine duygularla bağlanan, sadık, bağımsız olmayan, birbirine karşı sorumlu olan anlamlarını ifade eder.

-IIk, -IUk eki:

“*Üç gün evvel şu tarlanın öte tarafındaki tek mezarlıkta süslü, genç bir hanım yere kapanmış hüngür hüngür ağlıyordu.*” (SER: 82)

Mezar, tek bir yeri ifade ederken -IIk eki ile birlikte “mezarların toplu olarak konulduğu yer” anlamı ifade edilmiştir.

“*...bazen de Yusuf'un yorgunluktan bitkin bir halde eve gelip...*” (KY:84)

-IIk eki, yorgun kelimesine “yorgun olma durumu” anlamı vermektedir. Kökle ilgili özelliği, durumu ifade etmektedir.

“*Bir gecelik ateşten azmin kırılmasın.*” (SER: 77)

Gecelik kelimesi tek başına kullanıldığı zaman gece giyilen giysi, geceye özgü özellik anlamlarına gelirken cümledeki anlamına bakıldığında zaman bir gece için ödenen ücret anlamını ifade etmektedir.

"Celal'in **gençliğe** has olan bu cinnetine ben boyun eğmem, cevabını verdi." (SER:77)

-İlk ekinin genç kelimesine "genç insanların tamamı" anlamı vermektedir.

"Selahattin Bey otuz yaşına kadar **gençliğinin** ve içindeki sönmez görünen enerjinin yardımı ile hürriyetini ve **benliğini** koruyabildi." (KY: 12)

-İlk bu örnekteki genç kelimesine, ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi ifade eden anlamı vermektedir.

Benlik kelimesine ise; kişilik, şahsiyet, kişiyi kendisi yapan şey anlamı vermektedir.

"Vatan ki, herkesin öz annesi iken, birçokları **sağlığında** sütünden, hastalığında ilacından geçinmeye çalışıyor." (VYS: 20)

Sağ kelimesi, canlı olma durumunu ifade ederken aldığı -İlk eki ile fiziksel ve ruhsal iyi olma durumu anlamını ifade etmektedir.

"... yastıkların üzerinde ise fiyonk yapılmış sırma işlemeli **yağlıklar** vardı." (KY: 9)

Yağlık kelimesi, yağ koymak için kullanılan eşya anlamını ifade etmektedir.

"Meğer Allah, **gelinlik** duvağını kendi kanımdan nasip etmiş." (VYS: 72)

Gelinlik kelimesi, gelin olanların giydiği giysi anlamını ifade etmektedir.

"Gönlüme niçin bu kadar **incelik** verdin?" (VYS: 11)

İncelik kelimesi, düşünceli davranış gösterme, kibarlık, naif düşünme anlamında kullanılmıştır.

"Aslında ben bir jonglörüm. **Yazarlık** ikinci işimdir." (BİS: 41)

Bu örnekte de -İlk eki, bir meslek, uğraşı anlamı vermektedir. Yazar, bir kişinin mesleğini ifade ederken; yazarlık, meslek alanını ifade etmektedir.

"...cümleden başka bir şey bilmezken misyonerlerin **Protestanlığı** yaymak için gösterdikleri derecede..." (SER: 41)

Protestan kelimesine eklenen -İlk eki, o dini düşünüş ve inancı, o inanışa olan bağlılık anlamını bildirmektedir.

"... seçkinliğin soylu, farklı ve özel yalnızlığını, ezilmiş bir **azınlık** duygusuna dönüştürüyordu." (BİS: 18)

Azınlık kelimesinin cümle içerisindeki anlamına bakıldığı zaman, aynı düşünceye sahip az kişinin oluşturduğu topluluğu ifade etmektedir. -İlk eki burada sayıca az topluluk anlamı vermektedir.

"... fakat kapısını çaldıkları evin üst kat pencereleri saçağın gölgesi altında kalarak **karanlığa** karışıyordu." (SER: 8)

Kara kelimesi bir rengi ifade ederken aldığı -İlk eki ile birlikte rengin genel olarak yayılma durumunu ve ışık olmama durumunu ifade etmektedir.

"Fakat bu **sarılık** bir zayıflık ve kansızlığın verdiği renksizlikten ziyade..." (KY: 35)

Bu örnekte de sarı kelimesi yine bir renk anlamı taşıırken aldığı -ilk eki ile bir hastalık durumu anlamını taşımaktadır.

“Aylığım yok, istemeyenler gelmesin.” (VYS: 25)

Ay kelimesi bir süre, zaman dilimi anlamı taşıırken -ilk eki ile birlikte aydan aya düzenli olarak alınan maaşı ifade etmektedir.

“Bu yolculuk, aşkın etkisiyle yıkılıp da virane olan ve bir daha tamir etmeye kimse bulamadığı gönlünün peşinde bir yolculuktu...” (AN:7)

Yolculuk kelimesi, -ilk eki alarak bir yerden bir yere gidiş geliş anlamından ziyade mecazi anlamda geçmişe yönelme, hatıraları canlandırma, tekrar tekrar canlandırma anlamını ifade etmektedir.

“...uygun pahalarla müşteriye satıldıkları, cariye ve odalık olma dışında saraya da gidebilecekleri...” (AN: 9)

-ilk eki, oda kelimesine bir erkeğin nikahsız olarak aldığı kadın veya eskiden padişahlara saraylarında barındırdıkları kadınlar arasından seçtikleri kadın anlamı yüklemektedir.

“Yine inat eder “Benim hekimlik işim yok” deyip adamcağızı kovar diye korktum.” (AN: 21)

Bu örnekte de hekimlik meslek anlamından ziyade, tedavi görmek, kontrol yaptırmak, hastaneye gitmek anlamlarını ifade etmektedir.

“Muhammed adına değilse İsa adına onu sizden helalliğe istiyorum.” (AN:86)

Helallik kelimesi, nikâhlanmak istenen veya nikâhlı eş anlamını bildirmektedir.

“...geminin geçtiği yerlerde olup bitenleri, hatıra üslubunda kaleme almak, bir tür seyir günlüğü oluşturmaktı.” (AN: 105)

-ilk eki, gün kelimesinden günü gününe tutulan hatıra anlamında günlük kelimesini türetmiştir.

“Gerçek bir ümanizm, ancak inançtan gelen bu kardeşliğe dayandığı zaman, sürekli ve köklü bir insancılık olabilir.” (FÖ: 8)

İnsancılık kelimesi, bu ekle birlikte, sevgiye dayanan, insana gerçek değerini veren, yarıdıştan ötürü insana insan gibi davranan ve duygularında saflık gösteren anlamlarını bildirmektedir.

-mAn:

“Hele kocaman bir ekşi karadut ağacı bir mıknaş gibi mahallenin çocuklarını çekerdi.” (KY:23)

Koca kelimesi büyük anlamında iken, -man eki ile birlikte daha da abartma, aşırılık anlamı yüklenmiştir.

-mtırak:

“...derelerin kenarını beyazımtırak yapraklarıyla uzun kavaklar...” (KY: 19)

Beyazımtırak kelimesine -mtırak eki benzerlik, gibilik anlamı vermektedir. Beyaza ben-

zer, beyaz gibi anlamlarını ifade etmektedir.

-(I)n/ -(U)n:

“Seçkin olmanın getirdiği pek çok ortak özelliğe *karşın*...” (BİS: 25)

-(I)n eki anlamda bir değişiklik yapmamıştır ancak köke pekiştirme anlamı vermiş ve vurguyu kelimenin üzerine çekmiştir. Rağmen, -den ziyade anlamları vermektedir.

-ncI/ --ncU:

“*Birinci, ikinci* basamakları geçerek *üçüncüsünde* bacakları titremekle beraber biraz sallanmaya başlayan merdivene...” (SER: 107)

-ncI eki, sayı isimlerine gelerek onlara sıralama, sıra sayısı anlamları vermektedir.

-rA:

“Devlet *burayı* paşaya teslim etmemiş miydi? ... *Burada* duralım da...” (VYS: 62)

Bu kelimesi bir işaret sıfatı işlevinde iken, -rA eki birlikte yön gösterme anlamı yüklenmiştir. Burayı ve burada kelimeleri ile belli bir yeri işaret etmekle birlikte yönü de verilmektedir.

-sAl:

“O güzel ellerin piyanonun tuşları üzerindeki hareketinden doğan *tanrısal* bir ahenk...” (SER: 69)

Tanrısal kelimesi, ilahi, tanrı ile ilgili, tanrıya ait anlamlarını taşımaktadır. Bu ifadelerle bakılarak -sAl ekinin ilgili, aitlik anlamlarını verdiği görülmektedir.

“Bu reddedişin *duygusal* bedelinden söz etmeyi hiç düşünmüyordum ama dal gibi sallanıyordum.” (BİS: 38)

Bu örnekte de -sAl eki duygusal kelimesine, duygunun ağır bastığı, duygunun çok etkilediği anlamı vermektedir.

“... *evrensel* barışın temel ilkeleridir.” (FÖ: 8)

Evrensel kelimesi, bu eki alarak, bütün insanlığı ilgilendiren, bütün dünyayı kapsayan anlamları kazanmaktadır.

-sİz, -sUz:

“*Lüzumsuz* gibi görünür ama, bunsuz da dünya dönüyor.” (KY: 150)

-sİz eki kelimelere yoksunluk, mahrumiyet anlamı vermektedir. Lüzumsuz kelimesi, gerekli olmayan, yararlı olmayan anlamlarını taşımaktadır.

-sİzIn:

“Heyecanlandığı sırada *ansızın* gelen bu düşüncenin yönlendirmesiyle...” (SER: 48)

Bu ek ansızın kelimesine aniden, akla gelmeyen bir anda, birdenbire anlamları vermektedir.

-(İ)t, -(U)t:

“...Çığıral adlı kendi **yaşıtı** bir kızla aynı branda bezinden...” (AN:10)

Bu ek, yaş kelimesine gelerek aynı yaşta olan kimselerden her biri anlamı vermektedir.

-tİ, -tU:

“...sonraları gittikçe artan bir **tıkırtı** işitti...” (SER: 105)

Ses yansımali köke gelerek yine kökle ilgili, kökün çıkardığı ses anlamı vermektedir.

“Dışarıdan bir **gürültü** duyulur.” (VYS: 61)

Gürültü kelimesinde de kökle ilgili, kökün çıkardığı sese dayanarak anlam oluşturulmasının yanı sıra abartma ve aşırılık anlamları da verilmiştir.

“Gözleri daima meşguldü; ya hoşgörü, sevgi veya merak, ilgi, içtenlik ya da muzır dişi **pırlıtlar...**” (BİS: 22)

Bu örnekte pırlıtlı kelimesi, pırlıdayan şeyin yansıttığı anlamında kullanılmıştır.

-(İ)z, -(U)z:

“İşte gönlümüz ikiz yaratılmış...” (VYS: 16)

-(İ)z, sayı bildiren iki kelimesine, birbirine benzeyen iki şey, ikilik anlamı vermektedir.

SONUÇ

Türkiye Türkçesinde sözcük türetme soneklerle yapılmaktadır ve bunlardan bazıları yapımlar ekleri olarak nitelendirilmektedir. Bu ekler isimden isim, isimden fiil, fiilden fiil ve fiilden isim olmak üzere dört grupta ele alınmaktadır. Çalışmamızda isimden isim yapan eklerin morfo-semantik işlevlerini incelendi ve şu sonuçlara varıldı:

1. Morfo-semantik için örneksene, amaçlı adlandırma ve türetimsel biçimbirim adları da verilmektedir. Morfo- semantik için tanım yapılacak olursa, eklerin eklendikleri sözcüklerle anlam ilişkisi kurmasıdır. Eklendikleri kelimelerin anlamında değışiklik yapmasıdır.
2. Eklerin işlevleri ile morfo-semantik işlevleri arasında bir ilişki vardır. Ancak işlev, ekin kelimeye verdiği özellik üzerinde dururken, morfo-semantik bu özellik üzerinden kelimenin anlamı veya cümle içerisinde hangi anlamı kazandığı üzerinde durmaktadır.
3. Morfo-semantik, biçimbilimsel yeni yorumlar ve anlam değışmeleri ile dile yeni sözcük yaratma olanağı sağlamaktadır.
4. Eklendikleri kimi sözcüklerde kök anlamı ile ilgili bağlantılı olmalarına rağmen cümle içerisinde farklı anlam kazanan kimi sözcüklerde, kök anlamının dışında yeni bir anlam kazandırmışlardır, kimi sözcüklerde ise tek başına anlam ifade etmeyen kelimelere gelerek anlamlı bir kelime oluşturmuşlardır.
5. Böylelikle, morfo-semantik türetme ile yeni bir anlam kazanan sözcüklerin, sözlüklerde madde başı olmalarını sağlamıştır.

6. Kelimeler temel anlamının yanında cümle içerisinde yan anlam da kazanmışlardır.
7. Eklerin türetim olanakları ve kazandıkları anlam ile Türkçenin güçlü bir dil olduğu bir kez daha anlaşılmıştır.

Kısaltmalar

KY: Kuyucaklı Yusuf

VYS: Vatan Yahut Silistre

SER: Sergüzeşt

BİS: Balık İzlerinin Sesi

AN: Aşkname

FÖ: Fizikötesi Açısından Ufuklar Ve Daha Ötesi III- Doğum Işığı

KAYNAKÇA

Ali, S. *Kuyucaklı Yusuf*. Yapı Kredi Yay. 79. Baskı

Aronoff, M; Fudeman, K. (2011). *What is Morphology?*. Second Edition.

Aksan, D. (2017). *Anlambilim, Anlambilimin Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. İstanbul: Bilgi Yayınevi

Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Erdem, M. (2009). "Biçim Bilgisi". *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Nobel Akademik Yayıncılık. Editör: Demir, N; Yılmaz, E.

Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayram Basımevi.

Genç, G. (2015). *Eski Anadolu Türkçesinde İsimden İsim Fiilden İsim Yapma Ekleri ve Fonksiyonları*. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Guiraud, P. (1999). *Anlambilim La Semantique*. Multilingual Yayıncılık.

Günay, D., Yıldız, İ. ve Yıldız, F.U. (2014). *Biçimbirimler*. Papatya Yay.

Hazar, M. (2015). "Türkçede Fono-Semantik Ve Morfo-Fonolojik Yolla Sözcük Türetme". *International Journal of Languages' Education and Teaching*. p. 1648-1669

Hatipoğlu, V. (1981). *Türkçenin Ekleri*. TDK Yay.

Huber, E. (2008). *Dilbilime Giriş*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Karakoç, S. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III- Doğum Işığı*. Diriliş Yay. 4.Baskı

Kemal, N. (2013). *Vatan Yahut Silistre*. Antik Dünya Klasikleri.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.

Sebzecioğlu, T. (2017). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Kesit Yay.

Sever, B. (2010). *Derivational Morphology And Semanic Restrictions*. Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Master Thesis.

Sezai, S P. (2005). *Sergüzeşt*. Beyaz Balina Yay.

Pala, İ. (2012). *Aşkname*. Kapı Yay.

Uzun, N. Engin. (2006). *Biçimbilim-Temel Kavramlar*. Papatya Yayıncılık Eğitim.

Uzuner, B. *Balık İzlerinin Sesi*. Remzi Kitapevi. 4. Basım.

Vardar, B. (2001). *Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri*. Multilingual Yay.

Vural, H. Ve Böler, T. (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yay.

Zeynalov, F. (1993). *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi*. (Türkiye Türkçesi: Yusuf Gedikli), İstanbul: Cem Yayınevi.

İnternet Kaynakları

Url-1: “Morfoloji”. https://www.academia.edu/30734064/MAKALAH_MORPHOLOGY.pdf.
(Erişim Tarihi: 12.10.2020)